

Horyzonty Polityki
2021, Vol. 12, N° 41

MAŁGORZATA REMBIASZ

<http://orcid.org/0000-0001-6605-4499>
Politechnika Poznańska
malgorzata.rembiasz@put.poznan.pl

PAULINA SIEMIENIAK

<http://orcid.org/0000-0002-0910-3394>
Politechnika Poznańska
paulina.siemieniak@put.poznan.pl

DOI: 10.35765/HP.2134

Postrzeganie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej w dobie pandemii COVID-19

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem naukowym artykułu jest ocena postrzegania ryzyka działalności gospodarczej przez młodych ludzi – potencjalnych przedsiębiorców. Analiza literatury przedmiotu i wyniki badań dotyczących konsekwencji pandemii COVID-19 dla polskiej gospodarki skłoniły autorki do podjęcia próby zbadania postaw wobec przedsiębiorczości, które mogą w znaczącym stopniu decydować o rozwoju sektora MSP w Polsce w najbliższej przyszłości.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Ryzyko jest nieodłącznym elementem prowadzenia działalności gospodarczej, którego nie można wyeliminować ani uniknąć. Pandemia COVID-19 wpłynęła na niemal wszystkie obszary życia ludzkiego. W części teoretycznej posłużono się analizą krytyczną literatury przedmiotu. W części empirycznej zastosowano metodę internetowych badań ankietowych studentów niepublicznej uczelni o profilu ekonomicznym.

PROCES WYWODU: W pierwszej części scharakteryzowano definicję ryzyka, a następnie zastosowane w artykule metody badawcze. W części drugiej opisano teoretyczne problemy dotyczące: ogólnego rozumienia znaczenia ryzyka, pojęcia ryzyka w działalności gospodarczej i klasyfikacji jego źródeł, doświadczenia niepewności przedsiębiorcy, powiązania ryzyka z zagrożeniem, postaw ludzkich wobec ryzyka w kontekście pandemii COVID-19. W kolejnej części zaprezentowano wyniki badań empirycznych na temat postrzegania ryzyka przez potencjalnych przedsiębiorców. Ostatnią część artykułu stanowi

Sugerowane cytowanie: Rembiasz, M., i Siemieniak, P. (2021). Postrzeganie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej w dobie pandemii COVID-19. *Horyzonty Polityki*, 12(41), 91–106. DOI: 10.35765/HP.2134.

podsumowanie analizy literatury przedmiotu oraz badań własnych, a także proponowane kierunki przyszłych badań.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Wyniki badań empirycznych dowiodły, że stosunkowo duża grupa respondentów, bo aż 48,8%, była zainteresowana prowadzeniem własnej firmy. Ponadto aż 60,9% badanych stwierdziło, że pandemia nie wpłynęła na ich plany związane z założeniem własnej firmy. Co istotne, ponad 70% badanych oceniło prowadzenie własnej firmy jako ryzykowne, a mimo to planuje świadomie podjąć takie ryzyko.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Autorki uważają, że warto wzmocnić postawy przedsiębiorcze młodych ludzi. Odpowiednią rekomendacją dla twórców programów kształcenia w tym zakresie wydaje się konieczność akcentowania tematu ryzyka w edukacji ekonomicznej studentów. Wyniki przeprowadzonych badań dają nadzieję, że dzięki pracy młodych ludzi, posiadających umiejętność adekwatnego reagowania na trudne warunki zewnętrzne, sektor MSP ma szansę na pokonanie negatywnych skutków pandemii.

SŁOWA KLUCZOWE:

ryzyko, przedsiębiorczość, pandemia COVID-19

Abstract

PERCEPTION OF BUSINESS RISK IN THE TIME
OF THE COVID-19 PANDEMIC

RESEARCH OBJECTIVE: The scientific aim of the article is to assess the perception of risk in business by young people – potential entrepreneurs. The analysis of the literature on the subject and the results of research on the consequences of the COVID-19 pandemic for the Polish economy prompted the authors to attempt to examine attitudes towards entrepreneurship, which may significantly determine the development of the SME sector in Poland in the near future.

PROBLEM AND RESEARCH METHODS: Risk is an inherent part of running a business that cannot be eliminated or avoided. The COVID-19 pandemic has affected almost all areas of human life. The theoretical part uses a critical analysis of the literature on the subject. In the empirical part, the method of online surveys of students from a private university with an economic profile was used.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The first part describes the definition of risk, and then the research methods used in the article. The second part describes the theoretical problems related to: the general understanding of the meaning of risk, the concept of risk in business and classification of its sources, the experience of the entrepreneur's uncertainty, the relationship between risk

and threat, human attitudes towards risk in the context of the COVID-19 pandemic. The next part presents the results of empirical research on the perception of risk by potential entrepreneurs. The last part of the article is a summary of the analysis of the literature on the subject and own research, as well as the proposed directions of future research.

RESEARCH RESULTS: The results of empirical research proved that a relatively large group of respondents, as much as 48.8%, was interested in running their own business. In addition, as many as 60.9% of respondents said that the pandemic did not affect their plans to start their own business. Importantly, over 70% of respondents assessed running their own business as risky, and yet they plan to take such a risk consciously.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The authors believe that it is worth strengthening the entrepreneurial attitudes of young people. An appropriate recommendation for the creators of education programs in this area seems to be the need to emphasize the topic of risk in the economic education of students. The results of the research conducted give hope that thanks to the work of young people who have the ability to adequately respond to difficult external conditions, the SME sector has a chance to overcome the negative effects of the pandemic.

KEYWORDS:

risk, entrepreneurship, the COVID-19 pandemic

WPROWADZENIE

Ryzyko jest zjawiskiem, którego nie można wyeliminować ani uniknąć. Możliwość jego ograniczenia opiera się na pozyskiwaniu jak największej ilości informacji, które pozwolą podjąć potencjalnie najbardziej trafne decyzje. Ryzyko często wiąże się z pojęciem odwagi w podejmowaniu działania (Thlon, 2013, s. 18). Niewątpliwie jest ono nieodłącznym elementem prowadzenia działalności gospodarczej. Każdy potencjalny zysk, wynikający z transakcji na rynku, wiąże się z ryzykiem. Ryzyko przedsiębiorcy wynika zarówno z procesów w samym przedsiębiorstwie, jak i otoczenia, w jakim firma funkcjonuje. Stąd też uznaje się, że zarządzanie narażeniem przedsiębiorstwa na ryzyko, czyli zarządzanie ryzykiem, jest jednym z głównych zadań przedsiębiorcy (Adamska, 2009).

To na ile potrafimy przewidzieć wystąpienie zjawisk oraz jesteśmy na nie przygotowani pokazuje ostatni okres, kiedy to na całym

świecie pandemia COVID-19 wpłynęła na niemal wszystkie obszary życia ludzkiego. Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań dotyczących aktualnego postrzegania ryzyka działalności gospodarczej przez studentów uczelni ekonomicznej, którzy kształceni są w zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa.

1. CHARAKTERYSTYKA METODY BADAWCZEJ

W części teoretycznej posłużono się analizą krytyczną literatury przedmiotu. W części empirycznej przedstawiono analizę danych uzyskanych za pomocą autorskiej ankiety.

Badania empiryczne zostało przeprowadzone w lutym i marcu 2021 roku wśród studentów poznańskiej niepublicznej uczelni o profilu ekonomicznym. Zastosowano metodę internetowych badań ankietowych za pomocą narzędzia – formularza Google. Autorski formularz przesłany był drogą mailową jako link lub umieszczany na czacie podczas ostatnich zajęć w semestrze zimowym i pierwszym w letnim. Wykorzystano również tzw. metodę kuli śnieżnej; uczestnicy badania byli rekrutowani przez innych respondentów, którzy przesyłali im link umożliwiający wypełnienie ankiety. Udział w badaniach był w pełni anonimowy i dobrowolny. Celem badań było określenie aktualnych postaw przedsiębiorczych respondentów, a w szczególności ich sposobu postrzegania ryzyka w kontekście pandemii COVID-19. Subiektywne postrzeganie ryzyka i możliwości radzenia sobie z nim wydaje się istotnym czynnikiem warunkującym powstawanie intencji założycielskich.

Postawiono następujące pytania badawcze:

- Czy pandemia wpłynęła na zmianę sposobu postrzegania przez młodych ludzi prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako aktywności zawodowej?
- Czy pandemia wpłynęła na zmianę planów dotyczących założenia przedsiębiorstwa?
- Jak badani postrzegają aktualnie ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej?
- Co w opinii respondentów stanowi największe ryzyko zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w aktualnej sytuacji pandemicznej?

- Jakie jest nastawienie wobec ewentualnej zmiany branży, w której zamierzają prowadzić przedsiębiorstwo?

Pomimo że zastosowany sposób doboru próby ogranicza reprezentatywność uzyskanych wyników, to badanie dostarcza cennych informacji na temat aktualnych tendencji w zakresie inicjatywy przedsiębiorczej. Oczywisty wpływ na uzyskane wyniki ma kierunek kształcenia respondentów. Przedstawiona analiza stanowi zatem studium przypadku, które można i należy pogłębiać.

Prezentowane w artykule opracowanie jest fragmentem szerszych badań autorek na temat wpływu pandemii COVID-19 na postawy przedsiębiorcze, proces kształcenia i aktywność zawodową studentów w wielkopolskich uczelniach.

2. PROBLEM RYZYKA, NIEPEWNOŚCI I ZAGROŻENIA W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W LITERATURZE PRZEDMIOTU

2.1. Istota i znaczenie ryzyka

W literaturze przedmiotu często wskazuje się na związek ryzyka z niepewnością. Pojęcia „ryzyko” i „niepewność” bywają używane zamiennie, ale nie oznaczają tego samego (Janasz, 2009). Jak piszą Przesmycka i Podstawka „przyszłość [...] nie jest znana, a jedynie jest rozpoznawalna do pewnego stopnia. Dlatego też skutki decyzji dotyczących przyszłości nie mogą być znane z pewnością. Zatem czymś zupełnie naturalnym staje się to, iż decyzjom przedsiębiorstw towarzyszą zazwyczaj ryzyko bądź niepewność” (Przesmycka, Podstawka, 2015, s. 156–157).

Rozróżnienia w przedmiotowym obszarze prowadzą do następujących wniosków (Adamska, 2009, s. 12):

- niepewność przedsiębiorstwa wynika ze zmienności i nieprzewidywalności otoczenia,
- niepewność w krótkim okresie to ryzyko,
- ryzyko to skonkretyzowana niepewność,
- ryzyko to prawdopodobieństwo odniesienia strat lub wyniku innego niż oczekiwany.

Ponadto zwraca się uwagę, że niepewność to określenie, które odnosi się do stanu umysłu i wiąże się z dostrzeżeniem, że „skutki obecnych działań nie mogą być poznane z absolutną pewnością” (Janasz, 2009, s. 88). Ryzyko natomiast dotyczy potencjalnej zmienności zdarzeń. Pojawia się ono tam, gdzie skutek działań nie może być dokładnie przewidziany. Konsekwencją braku wspomnianej przewidywalności jest odczucie niepewności. A zatem ryzyko pojawia się tam, gdzie podejmowanie działań wiąże się z powstawaniem potencjalnych korzyści i strat.

Ryzyko według Willetta, to stan otoczenia, do którego dążymy podejmując decyzje (Kotnis, 2019). „Niepewność w przeciwieństwie do ryzyka dotyczy zmian, które są trudne do oszacowania, albo wydarzeń, których prawdopodobieństwo ze względu na niewielką liczbę dostępnych informacji nie może być oszacowane” (Janasz, 2009, s. 91).

Definicja badaczy sektora MSP określa ryzyko jako „prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia losowego o charakterze negatywnym dla dotkniętego nim podmiotu, którego niemożliwe jest całkowite wyeliminowanie, a jedynie redukcja lub akceptacja.” (Łuczka, Przepióra, 2010, s. 87–88). Ponadto ryzyko ma charakter ilościowy, co oznacza, że znane lub możliwe jest jego oszacowanie lub prawdopodobieństwo wystąpienia w przyszłości.

2.2. Ryzyko w działalności gospodarczej

Ryzyko wiąże się nieodłącznie z prowadzeniem każdej działalności gospodarczej, ponieważ decyzje podejmowane w jej ramach dotyczą nieznaney i niedookreślonej pod względem informacji przyszłości (Janasz, 2009).

Największa niepewność występuje, gdy decydent nie wie, jakie czynniki ma uwzględnić i jaka konfiguracja tych czynników może się pojawić (Bolesta-Kukułka, 2003, s. 191). Możliwość podejmowania decyzji w warunkach niepewności różni się, jeśli na ryzyko spojrzymy jak na proces, a nie stan otoczenia. Proces jest dynamiczny i niepowtarzalny, stąd też niepowtarzalne jest ryzyko zależne od decyzji warunkowanych niepewną rzeczywistością (otoczeniem) (Tarczyński, Mojsiewicz, 2001).

Prowadzący własną działalność gospodarczą powinni nie tylko rozpoznać źródła ryzyka na każdym szczeblu zarządzania, ale przede wszystkim dążyć do tego, by mieć nad nimi kontrolę. W tym celu należy podjąć działania, aby zminimalizować prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń. Konieczne jest również wspieranie wzrostu bezpieczeństwa procesów zachodzących na bieżąco w przedsiębiorstwie. W perspektywie długoterminowej zapewni to osiągnięcie lub zwiększenie zysku albo przynajmniej uchroni przed poniesieniem strat (Stańczak, 2014). Ponadto każde przedsiębiorstwo ma inny, specyficzny profil wrażliwości na czynniki ryzyka, co pociąga za sobą konieczność zindywidualizowanego zarządzania ryzykiem (Adamska, 2009).

Według popularnej klasyfikacji (Przesmycka, Podstawka, 2015) w działalności gospodarczej można wyróżnić następujące rodzaje ryzyka:

1. Ryzyko związane z makrootoczeniem.
2. Ryzyko związane z mikrootoczeniem przedsiębiorstwa.
3. Ryzyko wewnętrzne przedsiębiorstwa.

Co ciekawe, przedsiębiorstwa najczęściej upatrują zagrożeń wynikających z zagrożenia ekonomicznego, takich jak na przykład: ryzyko inwestycyjne, walutowe, kredytowe, stopy procentowe (Nahotko, 2001). Istotny jest również fakt, że największa kontrola ryzyka istnieje w firmach uzależnionych od ryzyka wewnętrznego (Adamska, 2009).

Dla badań empirycznych zaprezentowanych w dalszej części artykułu istotna wydaje się być koncepcja wyróżniająca dwa rodzaje ryzyka (Jajuga, 2007, s. 13). Ryzyko negatywne rozumiane jest jako zagrożenie i oznacza możliwość poniesienia strat, a ryzyko w ujęciu neutralnym postrzega się zarówno jako zagrożenie, jak i szansę. To ostatnie może wpływać na związane z nim decyzje i postawy potencjalnych przedsiębiorców.

2.3 Ryzyko i doświadczanie niepewności przez przedsiębiorcę

Należy stwierdzić, że każdy przedsiębiorca żyje w warunkach ciągłej niepewności, czyli niedopasowań między wiedzą niezbędną, a dostępną do podjęcia decyzji. Niepewność bywa interpretowana

jako odczucie determinowane przez subiektywne odczuwanie i rozpoznawanie zagrożeń występujących w otoczeniu (Kotnis, 2019, s. 199). Doświadczające ciągłej niepewności jednostki potrzebują bezpieczeństwa, aby uzyskać poczucie kontroli nad sobą i swoim otoczeniem (Bańka, 2002). Kontrola jest zatem jednym z czynników decydujących o dobrostanie jednostki. Aby osiągnąć poczucie kontroli, ludzie są nieustannie zmuszani do oceny zagrożeń i radzenia sobie z brakami wiedzy (Sadłowska-Wrzesińska i in., 2016). Poczucie bezpieczeństwa wpływa na subiektywne oceny akceptowalności ryzyka (Klamut, 2012).

Postrzeżenie ryzyka związanego z prowadzeniem własnej firmy zmniejsza się, gdy właściciele mają lepszy dostęp do informacji, nawiązują kontakt z innymi przedsiębiorcami, ale mają także możliwość odciążenia przez podział obowiązków oraz zyskują dostęp do dotacji i ulg podatkowych (Siemieniak, Łuczka, 2016). Dostęp do wsparcia ze strony państwa, organizacji społecznych i członków rodzin skutkuje wzrostem poczucia bezpieczeństwa psychicznego i komfortu pracy u kobiet, powodując większą skłonność do podejmowania ryzyka oraz zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej (Rembiasz, Siemieniak, 2019).

3. RYZYKO I NIEPEWNOŚĆ PROWADZENIA WŁASNEGO PRZEDSIĘBIORSTWA A PANDEMIA COVID-19

Zgodnie z raportem Banku Pekao SA główną barierą rozwoju mikro-, małych i średnich firm w 2020 roku była pandemia COVID-19 (Bank Pekao SA, 2021). W dalszej kolejności wskazywane były ograniczenia niezmiennie w stosunku do lat ubiegłych: wysokość podatków, koszty pracy, obciążenia biurokratyczne. Najczęściej deklarowany wpływ pandemii na funkcjonowanie firmy dotyczył:

- w przypadku mikroprzedsiębiorstw – wydłużenia procedur administracyjnych;
- w przypadku małych przedsiębiorstw – wydłużenia procedur administracyjnych oraz nieobecności pracowników ze względu na chorobę lub opiekę nad dziećmi;

- w przypadku średnich przedsiębiorstw – nieobecności pracowników ze względu na chorobę lub opiekę nad dziećmi (i był to wynik nieporównywalnie wyższy niż w przypadku pozostałych przedsiębiorstw).

W momencie wybuchu pandemii małe przedsiębiorstwa były szczególnie narażone na kryzys, ponieważ dysponowały mniejszymi środkami na przetrwanie. Zdecydowanie częściej podatne były też na ryzyko trwałego zamknięcia działalności (około 57% w porównaniu z 38% w innych krajach Europy i 39% w pozostałych częściach świata).

W związku z rozprzestrzenianiem się pandemii odnotowano także likwidację miejsc pracy, głównie w sektorze prywatnym i przede wszystkim w jednostkach, w których pracowało do dziewięciu osób (GUS, 2021). Ponadto sytuacja, która rozpoczęła się w marcu 2020 roku, spowodowała otwarcie się pracodawców na formę zatrudnienia pozwalającą na zachowanie dystansu społecznego, czyli pracę zdalną.

Funkcjonowanie współczesnego przedsiębiorstwa szczególnie akcentuje umiejętność odnajdywania się w warunkach niepewności. Odporność na zmiany i nieoczekiwane wstrząsy gospodarcze oznacza między innymi sprawność w wykorzystywaniu możliwości, jakie daje cyfryzacja.

W kontekście powyższych danych szczególnie istotne wydaje się badanie postaw młodych ludzi wobec przedsiębiorczości. Mogą oni bowiem w znaczącym stopniu decydować o rozwoju sektora MSP w Polsce w najbliższej przyszłości.

4. POSTAWY PRZEDSIĘBIORCZE ORAZ POSTRZEGANIE RYZYKA PRZEZ POTENCJALNYCH I AKTUALNYCH PRZEDSIĘBIORCÓW W DOBIE PANDEMII COVID-19 – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Celem przeprowadzonych badań było określenie wpływu pandemii COVID-19 na tendencje w zakresie zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw wśród studentów zdobywających wykształcenie, które predysponuje ich do prowadzenia przedsiębiorstw.

W badaniu wzięło udział 170 studentów w wieku od 19–49 lat. Średnia wieku w badanej grupie wyniosła 25,3. Wśród respondentów 62,9% stanowiły kobiety, a 37,1% mężczyźni. Blisko połowa studiowała na pierwszym roku studiów.

W tabeli 1. zaprezentowano wyniki dotyczące intencji przedsiębiorczych respondentów.

Tabela 1. Deklarowane intencje przedsiębiorcze

Czy planuje Pani/Pan założenie własnego przedsiębiorstwa?	Liczebność	%
Tak, w ciągu najbliższych trzech lat	25	14,7
Tak, w dalszej przyszłości	58	34,1
Nie	36	21,2
Nie wiem	40	23,5
Aktualnie prowadzę własną firmę	11	6,5
Ogółem	170	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Z odpowiedzi wynikało, że stosunkowo duża grupa respondentów, bo w sumie aż 48,8%, była zainteresowana prowadzeniem własnej firmy, a 6,5% już ją prowadziło. Oznacza to, że mimo trudnej sytuacji pandemicznej młodzi ludzie wykazywali aktywne postawy przedsiębiorcze. Warto dodać, że 79,4% respondentów pracowało zarobkowo. Pozostali respondenci „nie pracowali chwilowo w wyniku przyczyn związanych z pandemią” (5,3%), z innych powodów (5,9%) i tylko 9,4% deklaroowało, że nie pracuje wcale.

Kolejne pytanie zadane w kwestionariuszu miało na celu ocenę wpływu pandemii na zmianę postrzegania prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako przyszłej/potencjalnej aktywności zawodowej respondentów. Odpowiedzi badanych studentów pokazano w kolejnej tabeli (tabela 2). Jednoznacznie wynika z nich, że skutki pandemii COVID-19 istotnie zmieniły opinię ponad połowy (56,2%) badanych na temat prowadzenia własnej działalności gospodarczej jako aktywności zawodowej. Pytanie, które miało określić kierunek zmian w ocenie, ujawniło, że aż w przypadku 60,9% respondentów nie nastąpiła modyfikacja ich planów dotyczących założenia (lub nie) własnej firmy. A zatem spowodowana pandemią zmiana sposobu postrzegania aktywności przedsiębiorczej nie wpływa znacząco na plany respondentów co do zakładania, likwidowania czy odraczenia prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 2. Ocena wpływu pandemii na zmianę postrzegania prowadzenia własnego przedsiębiorstwa.

Czy pandemia wpłynęła na zmianę postrzegania przez Panią/a prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako aktywności zawodowej?	Liczebność	Częstość (%)
Zdecydowanie nie	13	7,6
Raczej nie	37	21,8
Trudno powiedzieć	24	14,1
Raczej tak	62	36,5
Zdecydowanie tak	33	19,4
Brak odpowiedzi	1	0,6
Ogółem	170	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Kategoriom odpowiedzi przypisano wartości rangowe: „1 – zdecydowanie nie, 2 – raczej nie, 3 – trudno powiedzieć, 4 – raczej tak, 5 – zdecydowanie tak”; średnia wraz z odchyleniem standardowym w skali Likerta wyniosła $3,38 \pm 1,24$.

Odpowiedzi na powyższe pytania zostały poddane pogłębionej analizie statystycznej. Test Kruskala-Wallisa nie wykazał istotnej różnicy w poziomie opinii na temat wpływu pandemii na zmianę postrzegania prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako aktywności zawodowej między respondentami o różnych planach założenia własnego przedsiębiorstwa ($p > 0,05$).

W przeprowadzonym badaniu poszukiwano również odpowiedzi na pytanie o postrzeganie ryzyka prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako czynnika potencjalnie hamującego inicjatywę przedsiębiorczą na rzecz poszukiwania pracy najemnej, na etacie. Aż 31,2% badanych oceniło prowadzenie własnej firmy jako zdecydowanie ryzykowne, a 41,2% jako raczej ryzykowne (tabela 3). Młodzi ludzie uznają zatem, że prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce wiąże się ze znacznym ryzykiem, a mimo to około połowa chce je podjąć i planuje prowadzenie własnej firmy w przyszłości.

Tabela 3. Ocena ryzyka prowadzenia własnej działalności gospodarczej

Na ile ryzykowne wydaje się Pani/Panu prowadzenie własnego przedsiębiorstwa?	Liczebność	Częstość (%)
Zdecydowanie nie jest ryzykowne	2	1,2
Raczej nie jest ryzykowne	8	4,7
Trudno powiedzieć	37	21,8
Raczej jest ryzykowne	70	41,2
Zdecydowanie jest ryzykowne	53	31,2
Ogółem	170	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Kategoriom odpowiedzi przypisano wartości rangowe: „1 – zdecydowanie nie, 2 – raczej nie, 3 – trudno powiedzieć, 4 – raczej tak, 5 – zdecydowanie tak”; średnia wraz z odchyleniem standardowym w skali Likerta wyniosła $3,96 \pm 0,91$. Warto nadmienić, że test istotności współczynnika korelacji rang Spearmana nie wykazał istotnej korelacji między opinią respondentów na temat wpływu pandemii na zmianę postrzegania prowadzenia własnego przedsiębiorstwa jako aktywności zawodowej, a opinią na temat ryzyka prowadzenia własnego przedsiębiorstwa ($p > 0,05$).

Za największe zagrożenie w przypadku założenia i prowadzenia działalności gospodarczej w sytuacji pandemicznej badani młodzi ludzie uznali przede wszystkim niebezpieczeństwo ponoszenia strat wynikających z przymusowego przestoju w działalności całej branży (odpowiedź taką zaznaczyło aż 30% badanych), a następnie małe zainteresowanie konsumentów/klientów (23,7%) oraz nagły wzrost kosztów prowadzenia działalności (18,3%) (tabela 4). Co ciekawe, za relatywnie mało istotne uznano na przykład niebezpieczeństwo strat wynikających z przestoju w działalności firmy spowodowanego chorobą własną lub pracowników. Mogło to wynikać z młodego wieku badanych i ich mniejszego strachu przed konsekwencjami ciężkiego przebiegu COVID-19 oraz prawdopodobieństwa różnego rodzaju problemów zdrowotnych.

Tabela 4. Ocena najistotniejszych czynników negatywnie wpływających na założenie i prowadzenie własnej działalności podczas pandemii COVID-19

Gdyby miał/a Pan/i w najbliższym czasie założyć/ prowadzić własne przedsiębiorstwo, czego najbardziej by się Pan/i obawiał/a? (lub jeśli już prowadzi Pan/i własne przedsiębiorstwo, czego najbardziej się obawia?)	Liczebność	Częstość (%)
Braku możliwości uzyskania kredytu	2	1,2
Spadku wartości pieniądza	10	5,9
Nagłego wzrostu kosztów prowadzenia działalności	31	18,2
Malego zainteresowania konsumentów/klientów	40	23,5
Dużej konkurencji rynkowej	15	8,8
Strat wynikających z przymusowego przestoju w działalności całej branży	51	30,0
Strat wynikających z przestoju w działalności firmy spowodowanego chorobą własną lub pracowników	5	2,9
Konieczności zamknięcie działalności gospodarczej	15	8,8
Brak odpowiedzi	1	0,6
Ogółem	170	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie dotyczyło oceny umiejętności dostosowywania się do zmian warunków rynkowych. Można bowiem oczekiwać, że pozytywne nastawienie wobec przedsiębiorczości wiązać się będzie z dostrzeganiem szans i poszukiwaniem nowych możliwości (tabela 5).

Tabela 5. Ocena przebranzowienia jako konsekwencji pandemii COVID-19

„Czy ewentualne przebranzowienie wynikające z pandemii postrzega Pan/Pani jako...”	Liczebność	Częstość (%)
Kolejną szansę	66	38,8
Przykrą konieczność	56	32,9
Trudno powiedzieć	47	27,6
Brak odpowiedzi	1	0,6
Ogółem	170	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań zamieszczone w tabeli 5 potwierdzają niewielką przewagę proaktywnego nastawienia w grupie respondentów. Aż 39% uznało bowiem konieczność przebranzowienia wynikającą z pandemii jako kolejną szansę. Oznaczać to będzie między innymi gotowość do zmian w profilu prowadzonej działalności. Rozpowszechnienie takiego nastawienia stwarza możliwość szybszego wychodzenia gospodarstwa z kryzysu.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

W ostatnim czasie pandemia COVID-19 stanowiła główne ograniczenie rozwoju MMSP, a jej znaczenie okazało się bardziej istotne niż dotychczas wskazywanych barier w tym sektorze. Ryzyko prowadzenia mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw jest szczególnie między innymi ze względu na to, że dysponują one mniejszymi środkami na przetrwanie trudnej sytuacji. Przedstawiony przegląd definicji pozwala określić ryzyko jako prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia losowego o charakterze negatywnym, którego nie można całkowicie wyeliminować ani dokładnie przewidzieć. W jego efekcie pojawia się odczucie niepewności determinowane przez subiektywne rozpoznawanie zagrożeń w otoczeniu.

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań ukierunkowanych na ocenę wpływu pandemii COVID-19 na postrzeganie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej. Ich uzasadnieniem było przekonanie o związku pomiędzy subiektywną oceną a podejmowaniem działań przedsiębiorczych. Uzyskane wyniki wzbogacają zatem wiedzę na temat czynników determinujących inicjatywę w zakresie zakładania działalności gospodarczej.

W odpowiedzi na pytania badawcze ustalono, że badani studenci dostrzegają znaczne ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej (obserwacja ostatnich wydarzeń wpłynęła na ich percepcję tej kwestii), jednak nie zniechęca ich to do prowadzenia działalności gospodarczej i nie zmienia planów w tym zakresie. Większość badanych postrzega prowadzenie przedsiębiorstwa jako ryzykowne („zdecydowanie” lub „raczej”), a ich najczęstsze obawy związane są z przymusem przestojów w branży. Trudno natomiast scharakteryzować zdolności adaptacji do zmian rynkowych w badanej grupie potencjalnych przedsiębiorców. Mimo że ewentualne przebranżowienie najczęściej postrzegają oni jako szansę, równie wielu z nich widzi w tym przykrą konieczność lub nie ma zdania.

Do wniosków z badań należy zaliczyć to, że obserwacja przykładów zwiększonego ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej nie jest czynnikiem, który wpływa hamująco na deklarowane zamiary założycielskie studentów kształcących się na kierunkach ekonomicznych.

Zdaniem autorek odrębnym obszarem dociekań może być określenie stopnia adaptacji do ryzyka osób prowadzących obecnie własne firmy. Stanowi to proponowany kierunek powiązanych badań.

Wśród rekomendacji dla twórców programów kształcenia należy podkreślić konieczność akcentowania tematu ryzyka w edukacji ekonomicznej studentów. Rozwiązaniem trudności sektora MSP w sytuacjach tak niespodziewanych jak globalna pandemia COVID-19 może być umiejętność adaptacji oraz adekwatnego reagowania.

BIBLIOGRAFIA

- Adamska, A. (2009). Ryzyko w działalności przedsiębiorstwa – podstawowe zagadnienia. W A. Fierla (Red.), *Ryzyko w działalności przedsiębiorstw. Wybrane aspekty* (s. 11–21). Warszawa: Szkoła Główna Handlowa.
- Bank Pekao S.A. (2021). Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2020. Temat specjalny: Wpływ COVID-19 na sektor MŚP. Pobrano z: <https://www.pekao.com.pl/raport-msp/> (dostęp: 1.05.2021).
- Bańka, A. (2002). *Społeczna psychologia środowiskowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bolesta-Kukułka, K. (2003). *Decyzje menedżerskie*. Warszawa: PWE.
- GUS. (2021, 10 marca). Wpływ epidemii COVID-19 na wybrane elementy rynku pracy w Polsce w czwartym kwartale 2020 r. *Informacje Sygnalne*. Pobrano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/wplyw-epidemii-covid-19-na-wybrane-elementy-ryнку-pracy-w-polsce-w-czwartym-kwartale-2020-r-4,4.html> (dostęp: 1.05.2021).
- Jajuga, K. (2007). *Zarządzanie ryzykiem*. Warszawa: PWN.
- Janasz, K. (2009). Ryzyko i niepewność w gospodarce – wybrane aspekty teoretyczne. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 14, 87–98.
- Klamut, R. (2012). Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej*, 289 (4), 41–51.
- Kotnis, M. (2019). Postawy menedżerskie a skuteczne podejmowanie decyzji w warunkach niepewności. *Studia i Prace WNEiZ US*, 55, 55–17. DOI: 10.18276/sip.2019.55-17
- Łuczka, T., & Przepióra, P. (2010) *Finanse międzynarodowe*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.
- Nahorko, S. (2001). *Ryzyko ekonomiczne w działalności gospodarczej*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego.

- Przesmycka, A., & Podstawka, M. (2015). Zarządzanie ryzykiem w działalności przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, 105, 155–171.
- Reber, A.S. (2002). *Słownik psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Rembiasz, M., & Siemieniak, P. (2019). Selected entrepreneurship support factors increasing women's safety and work comfort. *System Safety : Human – Technical Facility – Environment* 1(1), 120–125. DOI: 10.2478/czoto-2019-0015
- Sadłowska-Wrzesińska, J., Górny, A., & Mościcka-Teske, A. (2016). The outcomes of shift working in the context of psychosocial functioning – sex aspects. W P.M. Arezes, et al. (Red.), *Occupational Safety and Hygiene IV* (s. 197–201). London: Taylor and Francis Group. DOI: 10.1201/b21172-40
- Siemieniak, P., & Łuczka T. (2016). *Przedsiębiorczości kobiet. Wybrane aspekty ekonomiczne i psychokulturowe*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.
- Stańczak, A. (2014). Ryzyka prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*. 35, 82–98.
- Tarczyński, W., & Mojsiewicz, M. (2001). *Zarządzanie ryzykiem*. Warszawa: PWE.
- Thlon, M. (2013). Charakterystyka i klasyfikacja ryzyka w działalności gospodarczej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 902, 17–36.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>